

14.8.2017

STM/2132/2017

Oikeusministeriölle

Viite: Lausuntopyyntö 18.5.2017 OM 1/599/2011

## **SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO POHJOISMAISEN SAAMELAISSOPIMUKSEN VOIMAANSAATTAMISESTA**

Oikeusministeriö pyytää sosiaali- ja terveysministeriön lausuman oikeudellisista edellytyksistä saattaa pohjoismainen saamelaisopimus voimaan kansallisesti. Ministeriöitä pyydetään lausumaan oman toimialansa osalta sopimusmääräysten suhteesta Suomen lainsäädäntöön ja muista sopimuksen kansallisen voimaansaattamisen edellytysten kannalta merkityksellisistä seikoista.

Lausunnot pyydetään laatimaan siten, että niissä annettavia tietoja voidaan käyttää hyväksi valmisteltaessa asiasta aikanaan annettavaan hallituksen esitykseen sisällytettävää jaksoa sopimuksen sisällöstä ja sen suhteesta Suomen lainsäädäntöön, mikäli Saamelaiskäräjät hyväksyvät sopimuksen. Oikeusministeriö pyytää lisäksi ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin asianomaisen ministeriön tulisi ryhtyä mahdollisten voimaansaattamisesteiden poistamiseksi.

### Taustaa

Pohjoismaisen saamelaisopimuksen tarkoituksena on vahvistaa saamelaisten oikeudet siten, että saamelaiset voivat säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä niin, että valtionrajat häiritsevät tätä mahdollisimman vähän. Sopimuksen turvaamat oikeudet ovat vähimmäisoikeuksia.

Pohjoismaisesta saamelaisopimuksesta saavutettiin Norjan, Ruotsin ja Suomen välillä alustava neuvottelutulos joulukuussa 2016. Valtioiden neuvotteluvaltuuskuntien puheenjohtajat parafoivat eli neuvotteluvaiheen päätteeksi alustavasti vahvistivat sopimustekstin 13.1.2017.

Sopimusneuvottelut alkoivat 2011 ja neuvotteluja käytiin kolmen valtion välillä. Neuvotteluvaltuuskuntaan on kuulunut hallitusten ja Saamelaiskäräjien edustajia. Valtiot allekirjoittavat ja ryhtyvät toimenpiteisiin sopimuksen kansalliseksi voimaansaattamiseksi ainoastaan, jos saamelaiskäräjät Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa hyväksyvät sopimuksen.

### **Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto**

Sosiaali- ja terveysministeriö voi omalta osaltaan hyväksyä pohjoismaisen saamelaisopimusluonnoksen esitetyssä muodossa. Sopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia STM:n hallinnonalalla.



### Artiklakohtaiset kommentit

#### *Itsemääräämisoikeus (4 artikla)*

*Saamelaisilla on kansana itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden perusteella saamelaiset määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja kehittävät vapaasti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan.*

*Itsemääräämisoikeus toteutuu itsehallintona sisäisissä asioissa ja neuvottelujen kautta asioissa, joilla voi osoittautua olevan erityistä merkitystä saamelaisille.*

Ministeriö kannattaa pykälän muotoilua ja pitää hyvänä, että itsemääräämisoikeuden toteutustapaa täsmennetään 2 momentissa.

#### *Naisten ja miesten tasa-arvo (5 artikla)*

*Valtiot edistävät saamelaisten naisten ja miesten sekä saamelaisten tyttöjen ja poikien välistä tasa-arvoa. Tavoitteena on saamelaisten naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttaminen.*

*Tässä sopimuksessa tarkoitetuilla alueilla tapahtuvassa asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa valtiot analysoivat ja ottavat huomioon toimenpiteen vaikutukset saamelaisten naisten ja miesten kannalta.*

*Tässä sopimuksessa mainittujen vapauksien ja oikeuksien käyttäminen turvataan ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää.*

Ministeriö pitää tärkeänä ja kannatettavana naisten ja miesten välisen tasa-arvon esille nostamista erillisessä pykälässä. On hyvä, että sopimuksessa korostetaan, että asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa analysoidaan ja otetaan huomioon vaikutukset saamelaisten naisten ja miesten kannalta. Yleisestikin ottaen valtioneuvoston toiminnassa on lähtökohtana, että ministeriöt tuottavat sukupuolen mukaan jaoteltua tietoa ja että sitä käytetään valmistelun ja päätöksenteon pohjana (hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016-2019). Naisten ja miesten ammatit ja elinkeinot sekä esimerkiksi perhevastuut eroavat Suomessa voimakkaasti toisistaan, ja todennäköisesti näin on myös sopimuksen alalla ja saamelaisväestön keskuudessa.

Vaikutusten arvioinnin pohjana nimenomaisesti saamelaisten naisten ja miesten osalta voidaan käyttää tilastoja vain rajoitetusti, koska Suomessa ei kerätä väestölaskennassa tietoa etnisestä alkuperästä, vaan ainoastaan äidinkielestä. Silloin kun on tarpeen selvittää vaikutuksia saamelaisten naisten ja miesten kannalta, sukupuolivaikutusten arvioinnin täytyy lisäksi pohjautua muulla tavoin kerättyyn tietoon, ja arviointien pohjaksi saatetaan tarvita erillistä tiedonkeruuta.

#### *Saamelaislasten oikeudet (6 artikla)*

*Valtiot edistävät erityisesti saamelaislasten oikeutta erikseen ja yhdessä muiden saamelaisten kanssa säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä.*

*Valtiot kiinnittävät erityishuomiota saamelaislasten tarpeisiin ja oikeuksiin täyttäessään tämän sopimuksen mukaisia velvoitteitaan. Saamelaislasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Kaikissa saamelaislapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.*



Ministeriö kannattaa sitä, että saamelaislasten oikeudet on nostettu esille esitetyssä muodossa.

Perustuslain 6§3 mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Lapsen edun periaate on huomioitu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lainsäädännössä. Lastensuojelulain (417/2007) 4§:n mukaan lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle mm. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Vastaavasti sosiaalihuoltolain (1301/2014) 5 §:n mukaan kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sosiaalihuoltolain 4§:n mukaan asiaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat mm. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Tämä pätee myös lapseen tämän ollessa sosiaalihuollon asiakas. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4§:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielsä ja kulttuuritaustansa. Saman lain 10§:n mukaan alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.

Myös potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3§:n 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Saman lain 7§:n mukaan alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa.

#### *Syrjimättömyys (7 artikla)*

*Saamelaisille taataan suoja saamelaisuuteen liittyvää syrjintää vastaan.*

*Valtiot ryhtyvät tehokkaisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen saamelaisten syrjintää ja heihin kohdistuvia ennakkohuuloja sekä edistääkseen keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä saamelaisten ja muun väestön välillä.*

Ministeriö kannattaa artiklan 7 muotoilua.

#### *Perinnäistavat (9 artikla)*

*Valtiot osoittavat asiaankuuluvaa kunnioitusta saamelaisten oikeuskäsityksiä, oikeudellisia perinteitä ja perinnäistapoja kohtaan.*

*Valmistellessaan lainsäädäntöä aloilla, joilla voi olla saamelaisia perinnäistapoja valtiot selvittävät, onko tällaisia tapoja olemassa ja tulisiko ne siinä tapauksessa turvata tai ottaa muuten huomioon lainsäädännössä.*



STM:lla ei ole huomauttamista kyseiseen artiklaan.

*Valtionrajat ylittävä yhteistyö (10 artikla)*

*Valtiot helpottavat saamelaisten valtionrajat ylittävää yhteistyötä ja pyrkivät poistamaan esteitä, jotka johtuvat kansalaisuudesta tai asuinpaikasta taikka muutoin siitä, että saamelaiset ovat kansa, jonka asutus ulottuu valtionrajojen yli.*

*Valtiot helpottavat saamelaisten valtionrajat ylittävää kulttuurin, kielen ja yhteiskuntaelämän säilyttämistä, harjoittamista ja kehittämistä. Tässä tarkoituksessa valtiot erityisesti helpottavat saamelaisten valtionrajat ylittävää elinkeinonharjoittamista sekä kehittävät saamelaisten mahdollisuuksia saada opetusta sekä terveyden- ja sairaanhoitoa sekä sosiaalihuoltoa toisessa maassa kuin asuinmaassa tämän osoittautuessa tarkoituksenmukaisemmaksi.*

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa valtionrajat ylittävän yhteistyön harjoittamista ja kehittämistä.

*Neuvottelut (17 artikla)*

*Valtio neuvottelee saamelaiskäräjien kanssa säädettäessä lakeja, tehtäessä päätöksiä sekä ryhdyttäessä muihin toimiin, joilla voi olla erityistä merkitystä saamelaisille.*

*Neuvottelut käydään hyvässä hengessä, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys Saamelaiskäräjien kanssa tai saada Saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa.*

*Valtiot ilmoittavat Saamelaiskäräjille mahdollisimman pian aloittaessaan työskentelyn tällaisissa asioissa.*

Artikla vastaa nykyisen lainsäädännön asettamia vaatimuksia.

*Neuvottelut muiden saamelaisia edustavien tahojen kanssa (18 artikla)*

*Säädettäessä lakeja, tehtäessä päätöksiä sekä ryhdyttäessä muihin toimiin, joilla voi olla erityistä merkitystä muille saamelaisahoille kuin saamelaiskäräjille, kuten saamelaiskylille, siidoille, paliskunnille, kolttasaamelaisten kyläkokouksille tai muille saamelaisjärjestöille, valtio neuvottelee, jos siihen on syytä, myös näiden tahojen edustajien kanssa.*

Artiklaan ei ole huomauttamista.

*Saamen kielen käyttö (21 artikla)*

*Saamelaisilla on oikeus käyttää henkilönnimiään sekä saada ne hyväksytyiksi kansallisten säännösten mukaisesti.*

*Saamelaisalueilla on voitava hyväksyä ja käyttää saamenkielisiä maantieteellisiä nimiä.*

*Saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä tuomioistuimissa ja asioitaessa viranomaisten kanssa saamelaisalueilla.*

*Valtiot edistävät saamelaisten mahdollisuutta käyttää saamen kieltä terveyden- ja sairaanhoitossa sekä sosiaalihuollossa saamelaisalueilla.*

*Valtiot helpottavat saamen kielen käyttöä saamelaisalueiden ulkopuolella.*

*Terveyden- ja sairaanhoitollon sekä sosiaalihuollon alalla valtiot huomioivat saamelaiskulttuuriin liittyviä seikkoja.*



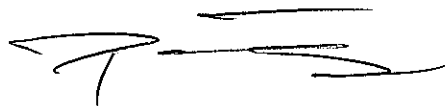
Saamen kielen käytön edistäminen ja saamelaiskulttuurin huomioiminen on huomioitu sosiaali- ja terveystieteiden hallinnonalan lainsäädännössä. Ks. edellä 6 artiklan kohdalla viitattu lastensuojelulain 4§, sosiaalihuoltolain 4§, sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4§ sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3§. Mikäli artikla merkitsisi, että saamenkieliset nimet tulisi kirjata esim. asiakas- ja potilastietojärjestelmiin saamenkielisessä kirjoitusasussaan, saattaisi siitä aiheutua lisäjärjestelyjä tai -kustannuksia.

*Poronhoito (36 artikla)*

*Poronhoidolla on saamelaislinkeinona ja perinnäistapaan perustuvana kulttuurinmuotona lain suoja.*

*Valtiot edistävät saamelaisten harjoittaman poronhoidon asemaa ja toimintaedellytyksiä sekä kehittävät valtionrajat ylittävää yhteistyötä.*

STM:n hallinnonalalla on säädetty poronhoitajien sijaisavusta (laki poronhoitajien sijaisavusta 1238/2014), mikä omalta osaltaan edistää saamelaisten harjoittaman poronhoidon toimintaedellytyksiä.



Kansliapäällikkö

Päivi Sillanaukee



Sosiaalineuvos

Viveca Arrhenius

TIEDOKSI

STM Kirjaamo

STM STO

STM KVT

